

2026-01-23

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR EN

GEMENSAM ÖVERFÖRMYNDARNÄMND LERUM, ALINGSÅS OCH ALE

Innehållsförteckning

Sammanfattning av uppdraget.....	3
Samlade rekommendationer.....	3
Inledning – Ett litet verksamhetsområde med ett stort samhällsansvar	4
Beskrivning av Överförmyndarsamverkan i Alingsås Lerum och Ale.....	5
Rättsliga förutsättningar.....	5
Omvärldsbevakning.....	6
Varför en gemensam överförmyndarnämnd?.....	7
Fördelar med en gemensam överförmyndarnämnd	7
Koppling till respektive kommuns mål	7
Regeringens lagrådsremiss – Ett ställföreträdarskap att lita på.....	8
Styrmodell, ansvar och ekonomiska förutsättningar för en gemensam nämnd	8
Struktur och styrkedja	8
Ekonomiska aspekter och budgetansvar.....	9
Revision och uppsiktspflicht.....	9
Personal- och organisationsmässiga konsekvenser	10
Förslag till nämndens sammansättning.....	10
Arvoden till nämndens förtroendevalda	11
Praktisk hantering av arvoden.....	12
Extraordinär händelse och höjd beredskap.....	12
Extraordinär händelse	12
Höjd beredskap	13
Nytt lagförslag	14
Arkivering	15
Bilaga 1 Samverkansformer i Västra Götaland	16

Sammanfattning av uppdraget

Den 10 september 2025 fattade kommunstyrelsen i Lerums kommun beslut (diarienummer KS25.222) om att tillställa Ale och Alingsås kommuner en förfrågan om att gemensamt utreda förutsättningarna för en gemensam överförmyndarnämnd. Den 1 oktober 2025 beslutade kommunstyrelsen i Alingsås kommun (diarienummer 2025.431 KS) att tillstyrka förfrågan om att delta i en sådan gemensam utredning. Därefter beslutade kommunstyrelsen i Ale kommun den 21 oktober 2025 (diarienummer KS 2025/496) att ställa sig positiv till att tillsammans med Alingsås och Lerums kommuner utreda frågan om en gemensam överförmyndarnämnd.

Förfrågan grundar sig i Lerums pågående översyn av den politiska organisationen inför nästa mandatperiod. Nuvarande ordning, med tre överförmyndarnämnder och en gemensam förvaltning, innebär parallella styrkedjor, budgetar och uppföljningssystem, vilket medför en hög administrativ belastning. Syftet med att inrätta en gemensam överförmyndarnämnd är att samla det politiska ansvaret, tydliggöra styrningen och skapa en mer effektiv styrmodell som möjliggör att resurser i större utsträckning kan riktas mot verksamhetens kärnuppdrag.

Utredningen har genomförts av Julia Bengtsson, Lerum, Tobias Björk, Alingsås, Alice Clark, Ale och Hampus Hagman, Ale som härmed lämnar följande rekommendationer.

Samlade rekommendationer

Utredningen föreslår att Ale, Alingsås och Lerum inrättar en gemensam överförmyndarnämnd. För detta krävs att kommunerna upprättar ett gemensamt reglemente, antaget i kommunfullmäktige i varje kommun som blir det styrande dokumentet för nämndens arbete. Utredningen rekommenderar i övrigt att kommunfullmäktige i respektive kommun beslutar enligt nedan:

- Besluta att den gemensamma överförmyndarnämnden ska ha en ledamot och en ersättare per samverkande kommun.
- Besluta att värdkommunen Alingsås tillsätter ordförande samt att vice ordförandeskapet i nämnden roterar bland övriga samverkande kommuner.
- Besluta att formerna för dialog kring uppsiktsplikten samt återrapportering till respektive samverkanskommun beslutas i samband med att reglementet tas fram.
- Besluta att arvodesadministrationen för ställföreträdare flyttas från respektive kommun till verksamheten och den gemensamma nämnden, vilket innebär att värdkommunen också ansvarar för utbetalningen.
- Besluta att ansvaret för uppföljning och hantering av ersättning från Migrationsverket som varje kommun i dag ansvarar för ensamkommande barn överförs till samverkansorganisationen.
- Besluta att reglera att respektive kommuns krisledningsnämnd kan ta över hela eller delar av nämndens verksamhetsområde vid extraordinär händelse i reglementet.
- Besluta att slutarkivering sker i respektive kommun.

Inledning – Ett litet verksamhetsområde med ett stort samhällsansvar

Varje kommun i Sverige ska antingen ha en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd som utövar tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet. Uppdraget innebär att säkerställa att personer som, på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller annan orsak, inte själva kan tillvarata sina intressen får sina rättigheter tillgodosedda. Det rör sig om ett lagstadgat tillsynsuppdrag enligt föräldrabalken och utgör en av de mest centrala rättssäkerhetsfunktionerna inom kommunens ansvarsområde.

Överförmyndarnämndens uppdrag vilar på en i huvudsak äldre lagstiftning med rötter från 1924, som i flera avseenden inte är anpassad till dagens samhälle. Vissa uppdateringar av regelverket förväntas beslutas under början av 2026 och enligt nuvarande planering träda i kraft den 1 juni 2026.

De tre överförmyndarnämnderna omfattar ett begränsat antal tjänster och har tillsammans en budget om cirka 11 000 tkr för år 2025, inklusive arvoden till ställföreträdare samt kostnader för verksamhet och politisk organisation. Samtidigt berör verksamheten ett stort antal invånare, både direkt och indirekt, i de tre samverkande kommunerna Ale, Alingsås och Lerum, vilka tillsammans har omkring 119 000 invånare. Överförmyndarnämndens verksamhet omfattar i dagsläget cirka 1 300 ärenden, varav drygt 600 godmanskap, omkring 100 förvalterskap och cirka 600 förmynderskap, därutöver ett mindre antal uppdrag avseende god man för ensamkommande barn. Sammanlagt utövar överförmyndarsamverkan i Ale, Alingsås och Lerum tillsyn över inkomster och tillgångar om mer än 628 miljoner kronor.

Överförmyndarsamverkan i Ale, Alingsås och Lerum präglas av ett stort juridiskt ansvar, höga krav på kvalitet och noggrannhet samt ett omfattande regelverk. Samtidigt ska verksamheten bedrivas med god service, effektivitet och tillgänglighet gentemot både huvudmän och ställföreträdare. Detta ställer höga krav på styrning, samordning och kompetensförsörjning.

Verksamheten bemannas av 6,5 handläggare, en administratör samt en enhetschef som även arbetar operativt med handläggning. Uppdraget påverkar inte enbart huvudmän, gode män och förvaltare, utan har även stor betydelse för anhöriga samt för samverkan med socialtjänst, hälso- och sjukvård, banker och andra myndigheter. En väl fungerande överförmyndarförvaltning är därmed avgörande för många människors trygghet och för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas i vardagen.

Mot denna bakgrund finns ett behov av att fortsätta säkerställa en ändamålsenlig organisation med tillräcklig styrning, kvalitet och långsiktig hållbarhet. Detta gör frågan om inrättandet av en gemensam överförmyndarnämnd för Ale, Alingsås och Lerum till en strategiskt viktig fråga.

Beskrivning av Överförmyndarsamverkan i Alingsås

Lerum och Ale

Lerums och Alingsås kommuner har sedan 1 oktober 2021 samverkat inom överförmyndarverksamheten. I oktober 2024 utökades samarbetet till att även omfatta Ale kommun, och bedrivs nu som en gemensam överförmyndarsamverkan genom ett avtal som reglerar hur verksamheten organiseras och utförs. Samverkan innebär att överförmyndarförvaltningen är samlokaliserad i Alingsås och arbetar tillsammans som en gemensam organisatorisk enhet. Förvaltningen är gemensam men varje kommun har behållit sin egen överförmyndarnämnd. Det innebär att nämnderna fortsatt fattar beslut var för sig, utifrån respektive kommuns ansvar och uppdrag.

Dagens samverkansorganisation innebär ett omfattande administrativt arbete och en betydande dubbel- eller trippelhantering av processer, dokument och styrsystem. Varje nämnd har sin egen budget, verksamhetsplan, delårs- och helårsuppföljning, internkontroll och målredovisning. Dessa dokument ska tas fram och rapporteras i respektive kommuns egna system och enligt deras lokala rutiner. Den nuvarande strukturen medför ett stort merarbete för såväl handläggare som chef och administrativ personal.

I dag administrerar de samverkande kommunerna sina egna nämnder, vilket innebär att det finns tre separata nämndsekreterare och tre administrativa processer. Varje nämnd behöver förberedas, kallas till sammanträden, få sina ärenden föredragna, protokollföras och följas upp. Denna process kräver mycket tid från både chefer, handläggare och administratörer, samtidigt som de tre kommunernas olika rutiner och styrdokument skapar komplexitet. Samtidigt finns det enligt kommunallagen möjlighet för kommuner att inrätta en gemensam nämnd, och kommunerna Lerum, Ale och Alingsås har beslutat att utreda förutsättningarna för en sådan lösning.

Rättsliga förutsättningar

Det finns flera lagrum där förutsättningarna för en gemensam nämnd regleras. Det handlar dels om 3 kap. 9 § och 9 kap. 19 – 36 §§ kommunallagen, dels om 19 kap. 16 § föräldrabalken. Flest regleringar finns i 9 kapitlet i kommunallagen, där det inledningsvis framgår av 19 § att fullmäktige får besluta att en nämnd ska vara gemensam med en annan kommun. Samtliga delar av kommunallagen 9 kapitlet ska givetvis följas, men särskilt relevanta paragrafer att nämna i detta sammanhang är:

- Nämnden tillsätts i någon av de samverkande kommunerna och ingår i den kommunens organisation (20 §).
- Nämnden får fullgöra uppgifter för vilka det enligt lag eller annan författning ska finnas en eller flera nämnder i varje kommun, men dock inte sådana uppgifter som kommunstyrelsen har vid höjd beredskap enligt *lagen om kommuners och regioner åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap* (21 §).
- Nämndens uppgifter ska preciseras närmare i en överenskommelse mellan de berörda kommunerna (22 §).
- Varje kommun ska utse minst en ledamot och en ersättare, men antalet ersättare ska vara lika många som antalet ledamöter (24 §).

- Förtroendevalda i en gemensam nämnd har rätt till ersättning av den kommun som har valt dem (25 §).
- Budgeten upprättas av den kommun som har tillsatt nämnden. Budgeten ska upprättas efter samråd med de övriga samverkande kommunerna (26 §).
- Justeringen av en gemensam nämnds protokoll ska tillkännages på var och en av de samverkande kommunernas anslagstavlor (32 §).
- Reglementet för en gemensam nämnd ska antas av fullmäktige i var och en av de samverkande kommunerna (33 §).

Omvärldsbevakning

Utredningen har genomfört en omvärldsbevakning bland kommunerna i Västra Götalandsregionen. Omvärldsbevakningen visar att det är vanligt förekommande att kommuner samarbetar om överförmyndarverksamhet. Omvärldsbevakningen framgår i sin helhet av bilaga 2. Hösten 2025 samverkar 43 av regionens 49 kommuner i någon form och det finns åtta olika samverkansorganisationer i regionen. Några av dessa inkluderar även kommuner utanför regionen, och därför blir det totala antalet kommuner som ingår i samverkan lite högre än antalet kommuner i regionen.

Fyra av de åtta samverkansorganisationerna har avtalssamverkan där förvaltningsorganisationen är gemensam men de olika kommunerna har egna överförmyndarnämnder/egna överförmyndare. Avtalssamverkan mellan Ale, Alingsås och Lerum är en av dessa. De andra fyra är gemensamma nämnder med gemensam organisation.

Avtalssamverkande organisationer innehåller generellt fler kommuner än de gemensamma nämnderna. Avtalssamverkan mellan Ale, Alingsås och Lerum är ett undantag, annars har dessa organisationer mellan 7 och 13 samverkande kommuner. De gemensamma nämnderna har 3 till 5 samverkande kommuner. I Statskontorets rapport *Hand i hand – en analys av kommunal samverkan* från 2023 konstateras att gemensam nämnd har flera fördelar som samverkansform jämfört med andra samverkansformer, då den bättre tillgodoser demokratiska aspekter som möjlighet att styra, skapa insyn och utkräva ansvar¹. Samtidigt konstateras att en nackdel är att det kan vara tungrott om många kommuner ingår i samverkan. Det får därmed ses som väntat att det är just avtalssamverkande organisationer som innehåller fler kommuner, än de gemensamma nämnderna.

Över tid har antalet samverkande kommuner ökat. Enligt utredningen *Framtidens överförmyndare* som gjordes 2020 inför att Alingsås och Lerum inledde avtalssamverkan samverkade 37 av regionens 49 kommuner. Även på nationell nivå ökar antalet kommuner som samverkar om överförmyndarverksamheten. Enligt den ovan nämnda rapporten från 2023 har antalet gemensamma överförmyndarnämnder ökat kraftigt sedan 2016².

¹ Statskontoret (2023) *Hand i hand – en analys av kommunal samverkan*, sida 16

² Ibid., sida 44

Varför en gemensam överförmyndarnämnd?

Då Ale, Alingsås och Lerum redan samverkar inom överförmyndarverksamheten innebär ett eventuellt införande av en gemensam överförmyndarnämnd ingen omfattande organisatorisk förändring. Däremot innebär det ett tydligt steg mot en mer sammanhållen och effektiv styrning. Idag hanteras frågorna i tre separata nämnder med olika system och politiska beslutsvägar.

En gemensam nämnd samlar det politiska ansvaret och minskar därmed komplexiteten i styrningen, uppföljningen och beslutsfattandet. En gemensam nämnd gör det enklare att arbeta med enhetliga rutiner, gemensamma riktlinjer och utvecklingsarbete som omfattar hela samverkansområdet.

Dessutom blir ansvarsfördelningen tydligare för ställföreträdarna, som får en gemensam nämnd att förhålla sig till.

Den nya lagrådsremissen *Ett ställföreträdarskap att lita på* innebär dessutom ökade krav på digitalisering och kvalitetssäkring. Att ha en gemensam nämnd ger bättre förutsättningar för att möta dessa krav samlat, i stället för att ha tre nämnder som behöver fatta separata beslut om samma frågor.

Sammantaget innebär en gemensam nämnd ingen större omställning i verksamhetens innehåll, men den ger tydliga administrativa och styrningsmässiga vinster som gör verksamheten enklare och mer effektiv.

Fördelar med en gemensam överförmyndarnämnd

- **Minskad administration:** En nämnd i stället för tre minskar dubbelarbete, olika beslutsvägar och behovet av att hantera tre system och tre olika processer.
- **Förberedelse inför kommande nationella krav:** Den pågående reformen *Ett ställföreträdarskap att lita på* pekar mot ökade krav på digitalisering, kvalitetssäkring och nationell samordning vilket lättare uppfylls i en gemensam organisation.
- **Tydligare ansvar och styrning:** En gemensam nämnd samlar det politiska ansvaret, vilket gör det tydligt för både verksamheten och ställföreträdarna vem som leder och beslutar.

Mot bakgrund av att kommunerna redan har en samverkan bedöms införandet av en gemensam överförmyndarnämnd vara en liten organisatorisk förändring men som har betydande administrativa vinster. Genom att ersätta tre nämnder med en minskar dubbelarbete, parallella beslutsvägar och hantering av separata system. Detta skapar en mer sammanhållen, effektiv och rättssäker styrning av verksamheten.

Utredningen rekommenderar därför att Ale kommun, Alingsås kommun och Lerums kommun inrättar en gemensam överförmyndarnämnd.

Koppling till respektive kommuns mål

En gemensam överförmyndarnämnd är en effektiv och hållbar lösning för Ale, Alingsås och Lerum. Genom att samla kompetens och personal skapas en mer robust verksamhet som är mindre sårbar. Detta innebär en snabbare handläggning, högre kvalitet i tillsynen och bättre service till invånare och ställföreträdare.

En gemensam överförmyndarnämnd ligger i linje med Ale och Alingsås mål om ökad effektivitet och god ekonomisk hushållning, samtidigt som den stärker Lerums motsvarande mål om att använda resurser på ett långsiktigt och hållbart sätt. Genom att samla kompetens och resurser minskas sårbarhet och dubbelarbete samt att kommunerna gemensamt kan skapa en mer professionell och stabil tillsynsverksamhet. En gemensam överförmyndarnämnd blir därmed ett sätt att nå kommunernas egna mål om en effektiv, kvalitativ och långsiktigt hållbar organisation. Samtidigt ger detta tydliga fördelar för invånarna.

Regeringens lagrådsremiss – Ett ställföreträdarskap att lita på.

Regeringen presenterade i november 2025 lagrådsremissen *Ett ställföreträdarskap att lita på* vilket syftar till att stärka kvaliteten och effektiviteten i överförmyndarverksamheten. I remissen framhålls överförmyndarnämnd, särskilt i gemensam form, som den mest hållbara och rättssäkra organisationsformen. Även om regeringen i nuläget inte föreslår att nämndformen blir obligatorisk, markerar förslaget tydligt en framtida inriktning mot större, mer professionella och digitalt rustade organisationer.

Styrmodell, ansvar och ekonomiska förutsättningar för en gemensam nämnd

Vid införandet av en gemensam överförmyndarnämnd mellan Ale kommun, Alingsås kommun och Lerums kommun krävs tydlig styrning och ansvarsfördelning för att säkerställa en robust och ändamålsenlig förvaltningsmodell. En grundläggande utgångspunkt är att ett gemensamt reglemente, antaget i kommunfullmäktige i varje kommun, blir det styrande dokumentet för nämndens arbete. Detta reglemente fastställer nämndens uppdrag, befogenheter, förhållandet till värdkommunens organisation samt återrapporterings- och uppföljningskrav.

När respektive kommunfullmäktige antar reglementet delegeras uppdraget att utöva överförmyndaransvar till den gemensamma nämnden, samtidigt som varje kommun behåller sitt demokratiska ansvar och sin uppsiktsplikt. Enligt kommunallagen (2017:725) 6 kap. 1 § ska kommunstyrelsen "leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders verksamhet". Det innebär att även fast uppdraget delegeras till nämnden, så kvarstår kommunstyrelsernas roll att följa upp att verksamheten bedrivs enligt lagar, beslutade mål och reglemente.

Struktur och styrkedja

Utredningen föreslår att den gemensamma nämnden organiseras i dagens värdkommun Alingsås, och lyder organisatoriskt under värdkommunens styr- och ekonomimodell. Detta innebär att värdkommunens ekonomiadministration, revisionsfunktion och kontrollprocesser blir tillämpliga för nämndens verksamhet. Nämnden är därmed underställd värdkommunens system, men återrapportering och verksamhetsuppföljning sker till fullmäktige i alla tre kommuner.

En sådan styrkedja innebär:

- Reglemente antaget av tre fullmäktige.
- Nämnden bedriver verksamhet under värdkommunens administrativa struktur.
- Årlig verksamhetsplan, internkontroll, budget, delår och helårsuppföljning genomförs enligt värdkommunens modell.

- Resultat och rapporter lämnas till alla tre kommunfullmäktige.

Ekonomiska aspekter och budgetansvar

I den nuvarande ekonomiska modellen har respektive nämnd ansvar för kostnader som avser nämndadministration, arvoden och övriga utgifter för politiker samt ersättningar, arvoden och kostnadsersättningar till ställföreträdare. Varje kommun betalar i dag ut arvoden till sina politiker och ställföreträdare. Verksamhetskostnaderna ligger däremot under värdkommunens kommunstyrelse, som sedan fakturerar respektive kommun. Fördelningen av kostnaderna baseras på antalet invånare i varje kommun.

I praktiken innebär modellen att värdkommunen beslutar om en samlad budget som omfattar alla kostnader för verksamheten, inklusive personal, lokaler, IT-system och nämndadministration. Kostnadsfördelningen regleras genom ett samverkansavtal och utgår från kommunernas befolkningsandelar.

Utredningen har analyserat olika möjliga organisationsformer men bedömer att den nuvarande strukturen bör behållas. Däremot föreslår utredningen justering i hanteringen av arvodeskostnaderna för ställföreträdare. Arvodesadministrationen för ställföreträdare flyttas från respektive kommun till verksamheten i Alingsås och den gemensamma nämnden, vilket innebär att värdkommunen också ansvarar för utbetalningen. Detta skapar en mer samlad och effektiv hantering av arvodena.

En annan del rör ersättning från Migrationsverket när ett ensamkommande barn anvisas till respektive kommun. I dessa fall betalas ett schablonbelopp om 52 000 kronor ut till kommunernas socialtjänst. Enligt nuvarande överenskommelse ska överförmyndarnämnden i respektive kommun tilldelas 26 000 kronor av dessa medel för att täcka de merkostnader som avser god man för ensamkommande barn. Medlen tillförs respektive nämnds arvodesbudget, och varje kommun har i dag eget ansvar för att följa upp att ersättningen tillförs korrekt. Utredningen föreslår att detta ansvar, vid införande av en gemensam nämnd och om arvodeskostnaderna flyttas dit, i stället övertas av samverkansorganisationen.

Revision och uppsiktsplikt

Enligt kommunallagen (2017:725) 9 kap. 34 § ska en gemensam nämnd granskas av revisorerna i var och en av de kommuner som deltar i samverkan. Även om kommunerna har valt att organisera verksamheten gemensamt, behåller varje kommun det fulla ansvaret för uppföljning, kontroll och insyn.

Det är värdkommunens revisorsfunktion som genomför den operativa revisionen av den gemensamma nämndens ekonomi, intern kontroll och måluppfyllelse. Men revisorerna i de övriga kommunerna har en lagstadgad rätt till insyn och tillgång till redovisning. Den gemensamma nämnden återrappporterar varje år till alla kommunernas kommunfullmäktige genom en årlig verksamhetsberättelse. Detta underlag ligger sedan till grund för revisorernas granskning och rekommendation. Varje kommunfullmäktige måste årligen fatta ett eget beslut om ansvarsfrihet för den gemensamma nämnden.

Av kommunallagen 6 kap. 1 § framgår även att varje kommunstyrelse har uppsiktsplikt över en gemensam nämnd. Det innebär att även om nämnden verkar inom värdkommunens styrmodell, så har varje kommunstyrelse fortsatt ansvar att säkerställa att verksamheten bedrivs enligt fullmäktiges mål, riktlinjer och beslut.

Utredningen föreslår att formerna för dialog kring uppsiktsplikten beslutas i samband med att reglementet tas fram.

Personal- och organisationsmässiga konsekvenser

Bildandet av en gemensam överförmyndarnämnd innebär i detta fall ingen organisatorisk förändring för personalen. Förvaltningen är redan idag gemensam mellan Ale, Alingsås och Lerum, med gemensamma lokaler, gemensam chef och en gemensam personalstyrka. Den förändring som nu föreslås gäller den politiska styrningen men inte förvaltningens inre organisation, arbetsuppgifter eller anställningsförhållanden.

Eftersom den gemensamma förvaltningen redan är etablerad och fungerar som en sammanhållen enhet kommer övergången till en gemensam nämnd inte heller att innebära några förändringar av anställningsvillkor eller arbetsgivaransvar. Vårdkommunen kvarstår som arbetsgivare för samtliga medarbetare, precis som idag.

Mot bakgrund av detta bedöms det inte finnas behov av förhandling enligt medbestämmandelagen (MBL). Ingen förändring sker i personalens organisatoriska tillhörighet, arbetsvillkor eller arbetsuppgifter som kan betraktas som en sådan "väsentlig förändring" som kräver förhandling. Självklart kommer information om beslut och förändringsprocess att ges till de fackliga organisationerna, men det handlar då om sedvanlig informationshantering snarare än en förhandlingsfråga.

Förändringen innebär dock att rollen som nämndsekreterare upphör i respektive kommun, med undantag för vårdkommunen. Bedömningen är att detta inte medför någon påtaglig påverkan, eftersom uppgiften i dag utgör en begränsad del av respektive nämndsekreterares tjänst.

Förslag till nämndens sammansättning

I den föreslagna samverkanslösningen inrättas en gemensam överförmyndarnämnd bestående av en ledamot och en ersättare från varje kommun, vilket säkerställer både lokal representation och politisk förankring. Detta följer kommunallagen 9 kap. 24 §, som anger att varje samverkande kommun ska vara representerad med minst en ledamot och en ersättare, och att antalet ersättare ska motsvara antalet ledamöter.

Ordförandeskapet föreslås ligga hos vårdkommunen, som även får det administrativa och ekonomiska ansvaret för nämndens arbete. För att säkerställa balans och delaktighet mellan kommunerna föreslås att vice ordförandeskapet roterar mellan de övriga kommunerna mellan mandatperioderna. Detta ger en rättvis fördelning av inflytande och ansvar, samtidigt som nämnden hålls samman genom en tydlig organisatorisk struktur.

Val av ledamöter och ersättare regleras i 19 kap. 7 § föräldrabalken, där det framgår att "Överförmyndare, ledamot i överförmyndarnämnd och ersättare väljs för fyra år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då val i hela riket av kommunfullmäktige ägt rum. Avgår överförmyndare, ersättare för överförmyndare eller ledamot i överförmyndarnämnden, ska fyllnadsval hållas för den återstående delen av tjänstgöringstiden."

Detta innebär att respektive kommunfullmäktige även fortsättningsvis utser sina egna representanter till den gemensamma nämnden inom ramen för den ordinarie mandatperioden. På så

sätt säkerställs att det demokratiska inflytandet ligger kvar hos varje kommun och att samverkanslösningen inte innebär någon försvagning av den lokala självstyrelsen.

Modellen ger därmed en liten men effektiv politisk organisation med nära koppling till verksamheten, samtidigt som den fullt ut värnar om den lokala demokratin. Kommunerna behåller sin rådgighet över vilka förtroendevalda som ska representera dem, och nämnden får en tydlig ledningsstruktur som ger stabilitet, transparens och god styrning.

Arvoden till nämndens förtroendevalda

Utredningen har studerat de avtal som finns för de fyra gemensamma överförmyndarnämnder som finns i Västra Götalandsregionen (se bilaga 2) och konstaterat att i samtliga fall står respektive kommun för arvode till kommunens förtroendevalda. I alla avtal utom ett står det uttryckligen att ersättning utgår i enlighet med de bestämmelser som gäller i respektive kommun. Hanteringen ligger i linje med 9 kap. 25 § kommunallagen, där det framgår att de förtroendevalda har rätt till ersättning av den kommun som valt dem.

Arvodesnivåerna mellan de tre kommunerna skiljer sig i dag åt, vilket framgår av tabell 1 nedan. Sättet som arvoden beräknas skiljer sig något mellan de olika kommunerna men samtliga arvoden är i grunden kopplade till arvodet för riksdagsledamot. Beräkningarna nedan utgår från det riksdagsarvode som gäller från januari 2026. Beräkningarna har avrundats till närmaste hela krona.

	Ordförande	Vice ordförande	Ledamot och ersättare
Ale	2 442 kr/månad	1 547 kr/månad	204 kr/timme
Alingsås	5 800 kr/månad	3 867 kr/månad	271 kr/timme
Lerum	4 070 kr/månad	2 035 kr/månad	269 kr/timme

Tabell 1

Som framgår av tabell 1 finns det en spridning i arvodesnivåer mellan de tre kommunerna. Arvodesnivåerna skiljer sig ytterligare på grund av att reglerna för timarvode skiljer sig, då Ale inte betalar timarvode till de månadsarvoderade förtroendevalda. I Ales arvodesbestämmelser framgår också att kommunen betalar timarvode för fem timmar, även för sammanträden som är kortare än så³. I Lerum betalas dubbelt sammanträdesarvode för första sammanträdestimmen⁴. Utöver arvoden utgår även reseersättning och ersättning för förlorad arbetsinkomst men det finns även andra ersättningar, så som ersättning för kostnader för barnpassning. De exakta regelverken kring dessa ersättningar varierar något mellan kommunerna. Därutöver finns olika regelverk kring tekniska verktyg och hjälpmedel för de förtroendevalda.

Av 9 kap. 25 § kommunallagen framgår att de förtroendevalda har rätt till ersättning av den kommun som valt dem. Ansvar för ersättning till de förtroendevalda vilar alltså ytterst på var och en av de samverkande kommunerna och beslut om ersättningen ska därför tas av kommunfullmäktige i respektive kommun. I regeringens proposition 1996/97:105 som togs fram inför att bestämmelsen i 9 kap. 25 § infördes (lagrummet hade en annan beteckning vid denna tidpunkt), anfördes att den som väljs till ledamot eller ersättare i en gemensam nämnd ska betraktas som förtroendevald i den kommun som valt personen till uppdraget. Därför är det också varje kommun som ansvarar för

³ Arvodesbestämmelser för förtroendevalda m fl i Ale kommun, punkt 3.2

⁴ Bestämmelser om ersättning till kommunalt förtroendevalda, punkt 3.1.4 a

ersättning till den förtroendevalde. Regeringen skriver vidare att detta visserligen kan leda till att ledamöter i en gemensam nämnd får olika ersättning beroende på vilken kommun de representerar, men att det är att föredra framför att rubba på principen om lika arvode för lika uppdrag i en och samma kommun.

Utgångspunkten är alltså att varje kommun ansvarar för arvode till sina förtroendevalda och att detta ska ske enligt bestämmelserna i den förtroendevaldes hemkommun. Det finns dock inga hinder för att de samverkande kommunerna antar likalydande arvodesnivåer för den gemensamma nämnden.

Totalkostnaden för arvoden minskar i samtliga kommuner då antalet förtroendevalda minskar jämfört med i dag. Efter ett beslut om att gå vidare och inrätta en gemensam nämnd, behöver ett förslag på hantering tas fram så att kommunfullmäktige i varje kommun kan ta ställning till om arvodesbestämmelserna för nämnden ska harmonieras eller inte.

Praktisk hantering av arvoden

Ur ett rent praktiskt perspektiv finns det olika sätt att hantera arvoden. Utredningen har frågat samarbetsorganisationerna i Mölndal och Stenungsund om detta, och konstaterar att systemen skiljer sig åt något. Från Mölndal uppges att man informerar varje samverkanskommun efter varje sammanträde hur lång tid sammanträdet tog. Vid de tillfällen som förtroendevald exempelvis går en utbildning eller medverkar vid samtal med revisorerna skriver nämndsekreteraren ett ärende till nämnden så att det finns med som ett underlag i protokollet att ledamoten/ersättaren ska få arvode även för den tiden.

Från Stenungsund uppges däremot att nämndsekreteraren där rapporterar för de förtroendevalda från Stenungsund, men att det i övrigt är upp till varje förtroendevald att rapportera då det hanteras olika i respektive kommun. Rimligen jämförs de förtroendevaldas ersättningsanspråk mot protokollet. Vid något tillfälle har någon sekreterare från en samarbetskommun ringt och stämt av om den förtroendevalde varit med på en utbildning som den yrkat ersättning för. Utredningen bedömer att Ale, Alingsås och Lerum kan göra på samma sätt som Stenungsund, vilket innebär att de förtroendevalda ska begära arvode enligt respektive kommuns rutiner. Det tydliggör att ansvaret för att rätt arvode begärs vilar på den förtroendevalde som begär arvodet, vilket är att föredra ur ett demokratiskt perspektiv. Frågan om arvode är en fråga mellan den enskilde förtroendevalde och den kommun hen företräder, vilket utredningen bedömer vara i enlighet med lagstiftarens intention. Det underlättar även ansvarsfrågan i det fall det, medvetet eller omedvetet, skulle bli fel.

Extraordinär händelse och höjd beredskap

Extraordinär händelse

Allvarliga händelser och kriser kan uppstå i samhället och kan leda till att kommunens organisation behöver ändras. I lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH), anges att alla kommuner har skyldighet att ha en krisledningsnämnd som kan aktiveras vid händelse av en extraordinär händelse. Med extraordinär händelse avses en händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner. Det kan exempelvis vara ett längre elavbrott eller en översvämning men också en mer långdragen kris såsom Covid 19-pandemin.

Det är enbart vid extraordinära händelser i fredstid som en krisledningsnämnd aktiveras, krisledningsnämnden har alltså ingen uppgift att fullgöra vid höjd beredskap.

I 2 kap. 4 § LEH framgår att krisledningsnämnden får fatta beslut om att överta hela eller delar av verksamhetsområden från övriga nämnder i kommunen. Detta ska göras i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning. När förhållandena medger det ska krisledningsnämnden besluta att de uppgifter som nämnden har övertagit från andra nämnder ska återgå till ordinarie nämnd. I MSB:s *Handbok i civil beredskap för kommuner* anges dock att krisledningsnämnden inte kan ta över verksamhetsområden från gemensamma nämnder om detta inte framgår av det berörda organets reglemente, avtal eller motsvarande⁵.

I reglementet för den samverkan som finns mellan Härryda, Kungsbacka, Mölndal, Partille och Öckerö anges det följande:

”Vid extraordinär händelse som avses i lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap kan samverkanskommunernas respektive krisledningsnämnd ta över hela eller delar av nämndens verksamhetsområde som berör samverkanskommunen och i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning. När förhållandena tillåter det ska krisledningsnämnden besluta att uppgifterna går tillbaka till nämnden.”

Utredningens rekommendation är att den gemensamma nämnden tillämpar liknande rutiner som i samarbetsorganisationen i Mölndal. Detta innebär att samverkanskommunernas krisledningsnämnder kan, när de drabbas av extraordinär händelse och det är nödvändigt, ta över hela eller delar av nämndens verksamhetsområde som berör samverkanskommunen.

Utredningen föreslår vidare att utgångspunkten bör vara att värdkommunens krisledningsorganisation ansvarar för:

- hantering av kriser som påverkar den gemensamma nämndens verksamhet
- arbetsmiljö och säkerhet för personal även vid kris
- att för nämndens räkning sköta kontakt med aktörer såsom Länsstyrelsen, Polisen, MSB etc.

I 2 kap. 1 § LEH framgår vidare att kommuner ska göra en risk- och sårbarhetsanalys av vilka extraordinära händelser som kan inträffa och hur det kan påverka verksamheten. Utifrån risk- och sårbarhetsanalysen ska en plan fastställas för hur man kan hantera de extraordinära händelserna. Respektive samverkanskommun ansvarar således för att genomföra en risk- och sårbarhetsanalys samt fastställa en plan som även omfattar den gemensamma nämndens verksamhet.

Höjd beredskap

Regeringen kan besluta om höjd beredskap för att stärka Sveriges försvarsförmåga. Ett sådant beslut kan fattas vid till exempel krig och konflikter i närområdet eller om läget i övrigt i omvärlden allvarligt påverkar landet och hotar dess säkerhet och självständighet⁶. Vid höjd beredskap behöver kommunen kunna se till att de samhällsviktiga och lagstadgade verksamheterna kan fortsätta vara i gång. Eftersom det är obligatoriskt för kommuner att ha en överförmyndarnämnd/överförmyndare, behöver nämndens uppgifter kunna fullgöras även vid höjd beredskap.

⁵ MSB, *Handbok i civil beredskap för kommuner – 1. Övergripande processer* (2024)

⁶ <https://www.krisinformation.se/forbered-dig/hojd-beredskap-och-krig>

I 9 kap. 21 § kommunallagen framgår att uppgifter som kommunstyrelsen har vid höjd beredskap enligt lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, inte får fullgöras av gemensam nämnd. Kommunstyrelsens uppgifter vid höjd beredskap handlar bland annat om ledning av den del av det civila försvaret som kommunen ska bedriva samt samordning av den verksamhet som bedrivs i kommunen av olika aktörer. Detta är således inte uppgifter som är aktuella att fullgöra för en överförmyndarnämnd. Vidare bygger det svenska krisberedskapssystemet bland annat på ansvarsprincipen⁷, vilket innebär att den nämnd som har ansvaret för verksamheten i normala förhållanden också bör ha det vid höjd beredskap, i den mån det är möjligt. Följaktligen bör den gemensamma nämndens verksamhet kunna fortgå även vid höjd beredskap. Det är dock respektive kommuns ansvar att vidta beredskapsförberedelser för att förbereda sig för situationer av höjd beredskap.

Nytt lagförslag

I utredningen *Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig* föreslås en ny lag som ska ersätta LEH. *Lagen om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför fredstida krissituationer och höjd beredskap* föreslås träda i kraft den 1 januari 2027. Träder lagen i kraft är det således den som kommer vara aktuell för den gemensamma nämnden. Lagens syfte beskrivs vara att *säkerställa att kommuner och regioner under fredstida krissituationer och höjd beredskap har en ändamålsenlig och likvärdig förmåga att fullgöra sina författningssenliga uppgifter och upprätthålla sina samhällsviktiga verksamheter*⁸.

Begreppet extraordinär händelse föreslås ersättas av begreppet fredstida krissituation, där definitionen beskrivs vara en sådan situation som:

- avviker från det normala,
- drabbar många människor, stora delar av samhället eller hotar grundläggande värden,
- innebär en allvarlig störning eller en överhängande risk för en allvarlig störning av viktiga samhällsfunktioner, och
- kräver samordnade och skyndsamma åtgärder från flera aktörer.

Det adderas även ett begrepp, kvalificerad krissituation, som ska avse *en mycket omfattande och svårartad fredstida krissituation som innebär en hög risk för många människors liv och hälsa eller för mycket omfattande skador på egendom eller miljön*⁹.

Lagförslaget är mer omfattande än den nuvarande lagen och tydliggör vissa skyldigheter som kommuner har, exempelvis informationsskyldighet gentemot allmänhet och särskilda verksamhetskrav som bland annat omfattar särskilda samlingsplatser. En skillnad mot LEH är att flera delar i lagförslaget tar sikte på både fredstida krissituationer och höjd beredskap.

Exempelvis beskrivs det i LEH att risk- och sårbarhetsanalysen ska analysera extraordinära händelser, medan det anges i det nya lagförslaget att risk- och sårbarhetsanalysen ska omfatta både fredstida krissituation och höjd beredskap. Vidare omfattar det nya lagförslaget samma krav på krisledningsnämnd som LEH. Likt LEH kan krisledningsnämnden endast träda i funktion vid fredstida krissituationer, inte vid höjd beredskap.

⁷ <https://www.krisinformation.se/detta-gor-samhallet/mer-om-sveriges-krishanteringssystem/krishanteringens-grunder>

⁸ SOU 2024:65, sid 16

⁹ SOU 2024:65, sid 32

Sammanfattningsvis ställer det nya lagförslaget högre krav på kommuners förmåga vid fredstida krissituationer och höjd beredskap. Lagförslaget bedöms emellertid inte få andra effekter på bildandet av den gemensamma nämnden. Vad gäller krisledningsnämnd är utredningens rekommendation fortsatt att samverkanskommunernas krisledningsnämnder kan, när de drabbas av en fredstida krissituation och det är nödvändigt, ta över hela eller delar av nämndens verksamhetsområde som berör samverkanskommunen. Vidare bedöms det fortsatt lämpligt att värdkommunen som utgångspunkt ansvarar för:

- hantering av kriser som påverkar den gemensamma nämndens verksamhet
- arbetsmiljö och säkerhet för personal även vid kris
- att för nämndens räkning sköta kontakt med aktörer såsom Länsstyrelsen, Polisen, MSB etc.

Respektive kommun ansvarar vidare för att genomföra en risk- och sårbarhetsanalys samt fastställa plan för planering och åtgärder vid fredstida krissituationer och höjd beredskap, som även omfattar den gemensamma nämnden. Vad gäller höjd beredskap är bedömningen fortsatt att nämndens arbete bör kunna fortgå även vid höjd beredskap.

Arkivering

I den nuvarande avtalssamverkan ansvarar Alingsås kommun för förvaring av aktuell dokumentation. Alingsås kommun bevarar handlingarna i enlighet med samverkanskommunernas informationshanteringsplaner, varefter personakt enligt informationshanteringsplan överlämnas på överenskommet sätt till kommunarkiv hos respektive samverkanskommun.

Om en gemensam nämnd införs ska nämnden besluta om en informationshanteringsplan för att kunna uppfylla Arkivlagens (1990:782) krav. Vad gäller slutarkivering finns det inget hinder mot att personakterna vid avslutat ärende bevaras i respektive samverkanskommun och heller inget hinder mot att personakterna bevaras hos värdkommunen. Utredningens rekommendation är att slutarkivering sker i respektive samverkanskommun. Detta skulle resultera i att det inte blir någon skillnad för en medborgare som vill ta del av sina handlingar, eftersom det förfarandet redan tillämpas. Slutarkivering i respektive kommun bedöms vidare underlätta för medborgaren som i framtiden eftersöker sina handlingar, då det bör vara enklast för personen om handlingarna finns i hemkommunen när ärendet är avslutat.

Bilaga 1 Samverkansformer i Västra Götaland

Avtalssamverkan	7 kommuner
Lidköping	
Essunga	
Grästorp	
Götene	
Skara	
Karlsborg	
Vara	
Avtalssamverkan	13 kommuner
Bollebygd	
Falköping	
Gullspång	
Herrljunga	
Hjo	
Svenljunga	
Tibro	
Tidaholm	
Tranemo	
Töreboda	
Ulricehamn	
Vårgårda	
Skövde	
Avtalssamverkan	3 kommuner
Ale	
Alingsås	
Lerum	
Avtalssamverkan	8 kommuner
Uddevalla	
Färgelanda	
Lysekil	
Mellerud	
Munkedal	
Sotenäs	
Strömstad	
Tanum	
Gemensam nämnd	3 kommuner (varav 1 i VGR)
Mark	Även Falkenberg och Varberg ingår
Gemensam nämnd	5 kommuner (varav 4 i VGR)
Mölndal	Även Kungsbacka ingår
Härryda	
Partille	

Öckerö	
Gemensam nämnd	4 kommuner
Stenungsund	
Orust	
Lilla Edet	
Tjörn	
Gemensam nämnd	5 kommuner (varav 3 i VGR)
Bengtsfors	Även Säffle och Årjäng ingår i den gemensamma nämnden
Dals-Ed	
Åmål	
Ingen samverkan	
Göteborg	
Kungälv	
Trollhättan	
Vänersborg	
Borås	
Mariestad	